

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 47 Volume: 9 Issue: 47

Aralık 2016 December 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E İLK YERLİ SİGORTA ŞİRKETİ THE FIRST NATIONAL INSURANCE COMPANY FROM OTTOMAN EMPIRE TO REPUBLIC OF TURKEY

Yunus ÖZGER*

Öz

Osmanlı toplumu sigorta sektörüyle oldukça geç bir dönemde tanıştı. İlk yerli sigorta şirketi, II. Abdülhamid zamanında 1892'de Osmanlı Umum Sigorta Şirketi adıyla İstanbul'da kuruldu. Kurucuları Osmanlı gayrimüslimleriydi. Şirket 1918'e kadar aynı adla nakliyat, yangın ve hayat sigortası başta olmak üzere birçok alanda sigorta işlemleri yaptı. I. Dünya savaşı şirketi de etkiledi ve 1918'de tasfiye kararı alındı. Ardından Osmanlı Milli Umum Sigorta Şirketi adlı başka bir sigorta şirketine katıldı. Yeni şirket ise iki yıl varlığını sürdürdü. 1920'de yapılan radikal bir değişiklikle şirketin adı İstanbul Umum Sigorta Şirketi olarak değiştirildi. Cumhuriyetin ilanına kadar bu isimle varlığını sürdürdü. İç tüzüğü İstanbul hükümetince onaylandığı için yeni dönemde tekrar gözden geçirildi. Tüzükte yapılan birkaç değişiklikle şirket, Türkiye Cumhuriyeti döneminde de faaliyetlerine devam etti. Bu çalışmada söz konusu şirkette yaşanan değişim süreci ele alındı.

Anahtar Kelimeler: Sigortacılık, Sosyal Güvenlik, Osmanlı Umum Sigorta Şirketi.

Abstract

The Ottoman society met the insurance sector lately. The first national insurance company was founded during the reign of Abdülhamid II in 1892 in Istanbul with the name of the Ottoman General Insurance Company. The founders were the non-Muslim subjects of the Ottoman Empire. The Company kept the same name until 1918 and offered insurance service in many fields, chiefly in the fields of transportation, fire and life insurances. The Company was negatively influenced by the World War I and the decision for its liquidation was taken in 1918. Then it was merged to another insurance company called the Ottoman National General Insurance Company, which operated for two years. With a radical decision, the name of the Company was changed to the Istanbul General Insurance Company in 1920 and continued under the same name until the declaration of republic. As its bylaw had been approved by the Istanbul Government, it was reconsidered by the new rule. By making several changes in its bylaw, the Company was continued in the Republic of Turkey. In this article, the processes of change at the Company have been studied.

Keywords: Insurance Trade, Social Security, The Ottoman General Insurance Company.

Giriş¹

Klasik devrin kendine özgü toplumsal gerçeklerinden ötürü Osmanlı'da sigortacılık Batı dünyasının aksine oldukça geç bir dönemde ortaya çıkabilmiştir. Kırsal nüfusun kentlerden fazla oluşu, uluslararası ticaret hacminin zayıflığı, aile içi dayanışma ilkelerinin egemen anlayışı bu geç kalışın sebeplerinden bazılarıdır. Batı kökenli sigorta terimi, İtalyanca "sicurta" kelimesinden türemiştir. Fransızlar ise "assurance" olarak almışlardır. Arapların "temin" şeklinde dillerine aktardıkları kavram, Türkçeye de bu yolla geçmiş ve pek çok aşiv vesikasında "teminat" olarak kullanılmıştır.² O. Nuri Ergin'in sigortayı "eşyanın kıymetini bir ücret-i muayyene mukabilinde tazmin taahhüdüyle kazadan temin" olarak tanımlaması bunu teyit etmektedir.³ İstila olarak sigortayı, ortaya çıkabilecek muhtemel tehlike ya da risklere karşı sahip olunan değerleri koruma altına almak şeklinde kabaca tanımlamak mümkündür. Risklerle teminat biçimi doğru orantılı olup, muhafaza yöntemi eskiçağlardan günümüze tehlikenin türüne göre değişiklik göstermektedir. Dünyada sigorta sektörünün ortaya çıkışıyla ilgili net bir tarih söylemek imkansızdır. Konuyla ilgili araştırma yapanlar, sektörel gelişmeyi deniz ticaretinin büyümesiyle izah etmeye çalışmaktadırlar. Batı dünyasında olduğu gibi İslam dünyasında da ilk sigortacılık örneklerinin denizcilikle alakalı olması bu fikri desteklemektedir.⁴ Sigortacılığın İslam hukukundaki yeri hakkındaki tartışmalar henüz tamamlanmış değildir. Konuyla ilgili doğrudan ayet ya da hadislerin bulunmayışı ve mevzunun kıyas yoluyla yoruma açık oluşu bu tartışmaları sürdürmektedir.

*Doç. Dr., Bozok Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Yozgat. yunusozger@yahoo.com

¹ Bu makale Bozok Üniversitesi BAP birimi tarafından desteklenen 2014-FEF-A-110 nolu proje kapsamında hazırlanmıştır.

² Ahmed Reşid (1312). *Hukuk-ı Ticaret*, İstanbul: Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi Matbaası, s.366; Osman Nuri Ergin (1330), *Mecelle-i Umûr-ı Belediye*, Cilt III, İstanbul: Dersaadet Matbaası, s.806; Mehmed Zühdü (1926), *Sigorta İktisadı, Tekniği ve Tatbikatı*, İstanbul: İstanbul Evkâf-ı İslamiye Matbaası, s.1.

³ Osman Nuri Ergin (1330), *Mecelle-i Umûr-ı Belediye*, Cilt III, İstanbul: Dersaadet Matbaası, s.806.

⁴ Vardit Rispler Chaim (1991), "Insurance and Semi-Insurance Transactions in Islamic History Until the 19th Century", *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, Vol. 34, No. 3, s.158.

Meseleyi ilk defa 19. Yüzyılda İslam hukukçusu İbn-i Abidin (1784-1836) ele almıştır. Muhammed bin Abidin, *Reddül Muhtâr Ale'd-Dürri'l-Muhtâr* adlı eserinde bir soruya verdiği cevap münasebetiyle deniz sigortasından bahsetmiş ve sigortanın caiz olmadığını ileri sürmüştür.⁵ Sigorta tazminatının alınabilmesini, sözleşmenin yabancı bir ülkede o ülke vatandaşıyla Müslüman arasında yapılması şartına bağlamıştır.⁶ Yani Müslüman bir ülkede yapıldığında bunun alınamayacağını ifade etmiştir. İbn-i Abidin'in bu yorumu, İslam coğrafyasında ve Osmanlı ülkesinde uzun bir süre tartışılmaksızın doğru kabul edilmiş, meselenin bu şekilde çözüldüğüne inanılmıştır. Karşı görüşler, hayli zaman sonra ancak ortaya çıkabilmiştir. Bu bakış, şüphesiz Osmanlı'da yerli bir sigorta şirketinin kuruluşunun gecikmesinin zihinsel zeminini hazırlamıştır.

A-İlk Yerli Sigorta Şirketinin Kuruluşu

Avrupalı şirketlerle sigortalı ticari işlem örneklerine daha önceleri rastlanılmasına rağmen,⁷ birçok sebebe bağlı olarak Osmanlı Devleti'nde ilk yerli sigorta şirketi ancak Sultan II. Abdülhamid devrinde kurulabilmiştir. Bu tarihten önceki sigorta faaliyetleri, merkezleri Avrupa şehirleri olan yabancı şirketler tarafından icra edilmekteydi. Ancak ihtiyacın bu şekilde gideriliyor olması, devleti yönetenleri memnun etmiyordu. İlgili vesikalarda sıklıkla vurgulandığı üzere, külliyetli miktar akçe sırf bu nedenle yurt dışına çıkıyor ve milli servet yabancı ülkelere akıyordu. Bunun önüne geçebilmek için II. Abdülhamid zamanında çareler aranmaya başlanmıştır. Nihayetinde İstanbul merkezli ve Osmanlı kanunlarına tabi ilk yerli sigorta şirketi "Osmanlı Umum Sigorta Şirketi" adıyla piyasaya dahil olmuştur. Sonraki dönemde tartışmaya açılacak olan şirketin "yerli" ya da "milli" liği mevzuu, bizatihi müteşebbislerin tanımlamasıyla ilgiliydi. Sektördeki ihtiyacı fark ederek girişimde bulunan banker Theodor Tubini Bey, sadrazam Kamil Paşa'ya takdim ettiği arzuhalinde buna işaret etmişti. Tubini Bey, "...Memâlik-i mahrûsa-yı şâhânedede millî sigorta kumpanyalarının adem-i mevcudiyetinden..." dolayı mal sahiplerinin Osmanlı kanunları dışında hareket eden birtakım ecnebi kumpanyalarına mecbur kaldıklarından şikayet ediyordu. Bunun çözümü için "...şu halde bir çâre-i müessire bulunması mücerred yerli sigorta kumpanyaları teşkil ve ihdâsına mütevakıf bulunduğu ve ol-takdirde ahâlimiz ecnebi sigorta kumpanyalarının zulmünden halas olacağı..." görüşünü serdediyordu. Yine aynı dönemde iki defa başvuru yapan ve nihayetinde şirket kurma imtiyazını elden Ternau Bey'in beyanatı da bu meyardaydı.⁸

Osmanlı ülkesinde sigorta işlemi yapan birçok ecnebi kumpanyasından şikayetçi olan Ternau Bey, Osmanlı kanunlarına bağlı yerli özellikli bir şirket kurmayı vadediyordu. Şirkete "milli" vasfı kazandıran unsurlardan biri, genel merkezinin İstanbul'da bulunacak olmasıydı. Osmanlı mevzuatına bağlı kalma vurgusu ve kurucuların Osmanlı tebaası olması diğer önemli unsurlardı.

Sultan II. Abdülhamid, şirkete desteğini göstermek için 9 Ağustos 1893'teki resmi açılış törenine Maliye müsteşarı Mevdüddin Efendi'yi göndermiştir.⁹ Bürokrasinin desteğini arkasına alan Osmanlı Umum Sigorta Şirketi, bir süre sonra hayat sigortası poliçeleri de tanzim etme imtiyazını elde etmiştir.¹⁰ Büyük ölçüde taşra teşkilatını kısa sürede ikmal eden şirket, kamu binalarının sigorta işlemlerinin buraya yaptırılmasıyla adeta devlet sigortası mertebesine yükselmiştir.

B. TASFİYE SÜRECİ VE DİĞER ŞİRKETLERE KATILIMI

İlk yerli sigorta şirketi bu haliyle piyasada uzun yıllar faaliyet göstermiş ancak birinci dünya savaşı sonrası oluşan negatif atmosferin etkisinden kurtulamamıştır. Yönetim kurulu toplanarak şirketin tasfiyesine karar vermiştir. Bu süreçte iki önemli dönüşüm yaşanmıştır. İlkinde benzer isimle kurulmuş olan Osmanlı Milli Umum Sigorta Şirketi'ne devredilmiştir.¹¹ İkincisinde ise devredildiği şirket, tüzük değişikliğine giderek şirket unvanını İstanbul Umum Sigorta Şirketi olarak değiştirmiştir.

⁵Tevfik Ali Vehbe (1973), "Çağdaş Hukukta ve İslam Hukukunda Sigorta", çev. Servet Armağan, *Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, sayı 10, s.93; Hatime Kamilebi (2012), "Osmanlı Devleti'nde Sigortacılığa Dini Yaklaşım", *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt 4, No 1, s.108.

⁶ Mustafa Avcı (2002), "Sigortanın Osmanlı Hukukuna Girişi", *Türkler*, cilt 14, s. 771, Ali Bardakoğlu (2013), "Hukuki ve Ticari Hayat", *Diyanet İlmihali*, cilt II, s.452; Tevfik Ali Vehbe (1973), " s.93.

⁷ Mesela 1773'de III. Mustafa zamanında Selanik ve Karaağaç iskelesindeki hububat, sigortalı olarak Fransız gemileriyle İstanbul'a nakledilmişti. Bkz. BOA. C.İKTS. (Cevdet İktisat), Nr. 5/224, (3 Mayıs 1773).

⁸ Yerli bir sigorta şirketi kurmak için girişimde bulunan banker Theodor Tubini Bey, Sadrazam Kıbrıslı Mehmed Kamil Paşa'ya hitaben gönderdiği yazıda şöyle demiştir: "... Memâlik-i Osmanîye'nin merâkiz-i mühimmesinde icrâ-yı muâmele eden yirmi kadar ecnebi kumpanyalarının bu yüzden etmekte oldukları külliyetli istifâdeler, diyâr-ı ecnebiyeye nakl olunub memleketimizi ol-miktar mebâliğden mahrûm etmekte... Şu halde bir çâre-i müessire bulunması mücerred yerli sigorta kumpanyaları teşkil ve ihdâsına mütevakıf bulunduğu ve ol-takdirde ahâlimiz ecnebi sigorta kumpanyalarının zulmünden halas olacağı..." BOA. (Şurâ-yı Devlet) ŞD. Nr. 1182/18, v.1, (19 Ekim 1886.)

⁹ BOA. Bâb-ı âli Evrak Odası, (BEO), Nr. 248/18536, (31 Temmuz 1893); BOA. İrâde Husûsî (İ.HUS), Nr. 14/41, (30 Temmuz 1893); BOA. Yıldız Sadâret Hususî Maruzat Evrakı (Y.A.HUS), Nr. 278/175, v2, (13 Ağustos 1893); *Tercümân-ı Hakikat*, no, 4537, 27 Muharrem 1311/10 Ağustos 1893.

¹⁰ Hayat sigortası imtiyazında ilk başta sorun çıkmış ancak sonraki süreçte "...şirkât-ı mümâsile içinde yegâne bir osmanlı şirketi olması ve menâfi' i mülk ve millete hâdim müessesât-ı ticârîyeden bulunması..." hasebiyle talep olumlu karşılanmıştır. Bkz. BOA. İrâde Ticâret e Ve Nâfia (İ.TNF). Nr. 21/18, (5 Ekim 1909); BOA. Sadâret Resmi Maruzatı (Y. A.RES), Nr. 121/50, v4, (1 Temmuz 1903); BOA. Y. A.RES, Nr. 123/124, v1, (1 Temmuz 1903).

¹¹ Atı Gazetesi, Tarih: 5 Mayıs 1334/1918, sayı 125, , s.4.

1-Osmanlı Milli Umum Sigorta Şirketi'nin Kuruluşu

Osmanlı Milli Umum Sigorta Şirketi, ülkenin içinde bulunduğu idari, ekonomik ve siyasi değişimin etkisiyle 1918'de İstanbul'da kurulmuştu. Yeni şirkette ilk dikkat çeken ayrıntı adındaki "milli" sıfatıydı. Bu dönemde kurulan birçok şirkette benzer isimlendirilme vardı. Bunun sebebi İttihatçıların iktisadi milli politikasıydı. 1908'de II.Meşrutiyetin ilanı sonrasında İttihatçılar, ekonomide milli iktisat ya da ekonominin millileştirilmesi politikasına geçmişlerdi. Politika doğrultusunda ülkede faaliyet gösteren yabancı şirket egemenliğine son verilecek ve iktisadi hayata etnik ya da dini ayırım olmaksızın Osmanlı tebaası olanlar egemen olacaklardı. Batılı anlamda yeni bir burjuva oluşturmak isteyen İttihatçıların politikası, erken Cumhuriyet devrinde ekonominin Türkleştirilmesi şeklinde sürdürüldü.¹² Esas itibarıyla ikisi arasında önemli bir ayırım vardı. M.Koraltürk'ün ifade ettiği gibi, ilkinde Osmanlı tebaası ya da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yabancılar karşısında avantajlar elde etmesi hedeflenmişti. İkincisinde ise teba ve vatandaşlar arasında Müslüman-Türk unsurun öne çıkarılması öngörülmekteydi.¹³ Her yönüyle milliliğe önem veren bu anlayışın temel özelliği, "Müslümanı gözetin, Anadolu'ya yönelen, Müslüman Türk'ü ön plana alan bir iktisadi politika" olmasıydı. Bu anlayış doğrultusunda 1914-1918 arası onlarca milli yeni şirket kuruldu. Özellikle İttihat Terakki'nin İstanbul örgütü aktif rol oynadı. İstanbul murahhası Kemal Bey'in girişimleriyle ülkenin ihtiyacı olan koyun, yün, deri ve tahıl gibi ürünlerin alım satımı için ilk olarak Anadolu Milli Mahsulat Osmanlı Anonim Şirketi kuruldu. İkinci olarak Milli İthalat Kantariye Anonim Şirketi tesis edildi. Kemal Bey'in kurduğu üçüncü milli şirket ise Milli Ekmekçi Anonim Şirketi adını taşıyordu.¹⁴

Osmanlı Milli Umum Sigorta Şirketi, bu bağlamda 1918 yılı başlarında kuruldu. Şirketin ortaya çıktığı dönemde ülke yönetiminde yine İttihatçı kadrolar egemendi. Ancak bir süre sonra cihan harbinden yenilgiyle çıkınca önde gelen yöneticiler ülkeyi terk etmişti. Osmanlı Milli Umum Sigorta Şirketinin kuruluş sürecinde ilk önemli adım Osmanlı İtibari Milli Bankası'nın 1917'de kurulmasıyla atılmıştı.¹⁵ Faaliyete başladıktan bir müddet sonra söz konusu banka, Osmanlı Milli Umum Sigorta Şirketi'ni kurma girişimine başladı. Mevzuatla ilgili pürüzler giderildikten sonra, 21 Ocak 1918 tarihli padişah iradesi alındı. Böylece süreç tamamlandı. ¹⁶ Şirketin idare merkezi, Galata'daki sigorta hanıydı.¹⁷ Milli özelliklere sıklıkla atıfta bulunulmasına rağmen ilk yönetim kurulu başkanlığına İsviçreli Mösyö Victor Beso getirildi.¹⁸ 9 Şubat 1918'de iç tüzüğü yayımlanarak sigortacılık işlemlerine başladı. Dokuz fasılda elli beş maddeden oluşan iç tüzük, şirketin idari ve mali yapısının çerçevesini belirledi. Tüzüğün bazı maddeleri, milli iktisat politikasına uygun hazırlandı. Genel idare merkezi İstanbul'du. Taşrada örgütlenebilmesi Ticaret Bakanlığı iznine bağlıydı. İdari açıdan diğer Osmanlı anonim şirketlerinin yapısından farklı değildi. En önemli organı meclis-i idare olarak anılan yönetim kuruluuydu. Milli iktisat anlayışı gereği, yönetim kurulu başkanı ve üyelerin en az yarısı Osmanlı vatandaşı olmak zorundaydı.

Şirket iç tüzüğü, ihtiyaç duyulması halinde imtiyaz süresini uzatma ve şirketi feshetme koşulları hakkında karar almaya imkan tanımaktaydı. Yönetim kurulu bu tür durumlarda genel kurulu toplantıya çağırır ve süre uzatılması, fesih ve tasfiye ya da başka bir şirketle birleşme mevzuunu tartışmaya açtırdı. Süre uzatımı, başka şirketlerle birleşme ve tüzük değişikliği ancak hükümetin izniyle gerçekleşebilirdi. Şirketin sermayesinin yarısı zayı olduğunda feshine veya devamına karar verilmek üzere yönetim kurulu, derhal genel kurulu toplantıya çağırırdı. Şirketin imtiyaz süresi sona erdiğinde ya da müddeti dolmaksızın feshedildiğinde toplanan genel kurul, şirketin tasfiye işlemlerine karar verirdi. Bunun biçin bir ya da birden fazla memur görevlendirebilirdi. Genel kurul, tasfiye esnasında da aynı yetkilere sahip olurdu. Tasfiye memurları, yapacakları çalışmayla genel kurulun kararı ve Osmanlı hükümetinin izniyle feshedilmiş şirketin haklarını, senetlerini ve taahhütlerini başka bir şirkete ya da başka bir kimseye devredebilme yetkisine sahiptilerdi. (md.48-50).¹⁹

Tüzük gereği senede bir defa toplanması icap eden hissedarlar genel kurulu, ilk toplantısını 26 Haziran 1919'da yaparak birçok yeni karar aldı.²⁰ Mali ve idari yapısı bu çerçevede oluşan Osmanlı Milli

¹² Ali Akyıldız (2005), *Anka'nın Sonbaharı Osmanlı'da İktisadî Modernleşme ve Uluslararası Sermaye*, İstanbul: İletişim Yayınları, s.157-159.

¹³ Murat Koraltürk (2011), *Erken Cumhuriyet Döneminde Ekonominin Türkleştirilmesi*, İstanbul: İletişim Yayınları, s.21.

¹⁴ Zafer Toprak (2012), *Türkiye'de Milli İktisat 1908-1918*, İstanbul: Doğan Kitap, s.40, 45, 176.

¹⁵ Kurucuları arasında Maliye Nazırı Cavid Bey başta olmak üzere, İstanbul mebusu Cahid Bey ve tüccar Tefvik Bey bulunuyordu. İdare merkezi İstanbul olan banka piyasada on yıl kadar faaliyet göstermiş ve 1927'de İş Bankası'na katılmıştır. Bkz. Suat Oktar, Arzu Varlı (2009), "İttihat ve Terakki Döneminin Ulusal Bankası: Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası", *Marmara Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*, cilt XXVII, sayı 2, s.1-20; Yb (1332), *Osmanlı İtibari Milli Bankası Nizamname-i Esası*, İstanbul: Matbaa-ı Amire.

¹⁶ BOA. Meclis-i Vükelâ Mazbataları (MV). Nr. 249/8, v2, (16 Ocak 1918); BOA. İrade Dosya Usulü (İ.DUİT), Nr. 121/47, v1, (21 Ocak 1918).

¹⁷ *Tanin Gazetesi*, Tarih: 8 Temmuz 1334-1918, No 3441, s.4.

¹⁸ BOA. Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Beşinci Şube (EUM, 5.ŞB), Nr. 60/26, (23 Mayıs 1918).

¹⁹ BOA. Babiali Evrak Odası Divan Kalemî Mukavelemeler (A.DVN. MKL). Nr. 68/3, (9 Şubat 1918).

²⁰ *İkdam Gazetesi*, Tarih: 16 Mayıs 1335/1919, No 7998, s.2.

Umum Sigorta Şirketi, sigorta faaliyetlerine başladıktan bir süre sonra işlem hacmini genişletmeye başladı. Bu bağlamda yukarıda değinilen ilk yerli sigorta şirketini bünyesine kattı.

2-İki Şirketin Birleşmesi

İlk yerli sigorta şirketi olan Osmanlı Umum Sigorta Şirketi daha önce söylendiği gibi 1892'de kurulmuştu. 1918'e kadar sigortacılık işlemlerini olağan şekilde icra etmişti. Ancak I.Dünya savaşının negatif etkisinden kurtulamadı. Faaliyetleri sekteye uğrayan şirket, 1918 yılı başlarında tesis edilmiş olan Osmanlı Milli Umum Sigorta Şirketiyle iltihak görüşmeleri için temasa geçti.

Bunun için 28 Mart 1918 tarihli Sabah Gazetesiyle hissedarlar genel kurulunu toplantıya çağırdı. Yapılacak olağanüstü toplantının birinci gündemi şirketin feshi meselesiydi. Gazetede çıkan haberde, genel kurul fesih teklifini kabul ettiğinde şirketin satışının gündeme geleceği, red kararı çıktığında ise yollarına devam edeceği bildirilmişti.²¹ Bu tür bir tasfiyeye şirket iç tüzüğü cevaz veriyordu. Devri üzerine alacak olan Osmanlı Milli Umum Sigorta Şirketi'nin iç tüzüğü de aynı şekilde bu tür birleşmeye imkan tanıyordu. Mevzuat bakımından ortada bir sorun gözüküyordu.²² İlanı göre toplantı 4 Mayıs 1918 Cumartesi günü öğleden sonra saat iki buçukta Galata Voyvoda Han'ında yapılacaktı. Asaleten ya da vekâleten şirketin en az 25 hisse senedine sahip olan ve hisse senedini toplantı gününden önce on gün içinde Osmanlı Bankası İstanbul idare merkezine veya taşra şubelerine veren hissedarlar, genel kurul toplantısına katılma hakkına sahip olacaklardı.²³

Şartları taşıyan üyelerinin katılımıyla başlayan toplantıda ilk olarak yönetim kurulu raporu okundu. Ardından şirketin tasfiye işlemlerine başlaması ve tasfiye memurlarının tayini konusu tartışıldı.²⁴ Şirket genel kurulu, Osmanlı Milli Umum Sigorta Şirketiyle imzalamış olduğu sözleşme hükümlerine göre Osmanlı Sigorta Şirketi'nin hâlihazırdaki mevcudu, alacağı ve borçlarıyla beraber Osmanlı Milli Umum Sigorta Şirketine devrine karar verdi. Yine karar hükümlerine göre; Osmanlı Milli Umum Sigorta Şirketi, devrini üzerine aldığı Osmanlı Umum Sigorta Şirketinin bütün hak ve taahhütlerini de üstlendi.²⁵ Yukarıda ifade edildiği üzere iki şirketin birleşmesinde yasal bir sorun yoktu. Nitekim Osmanlı Milli Umum Sigorta Şirketi'nin iç tüzüğünün 48. maddesi, yönetim kuruluna her ne vakit ve her ne sebeple olursa olsun genel kurulu toplantıya çağırma, müddetin uzatılması veya feshi ile tasfiye işlemlerini yahut da başka şirketle birleşmesini teklif etme yetkisini vermişti.²⁶ Mevzuata uygun biçimde feshedilmiş olan Osmanlı Umum Sigorta Şirketinin müdürü başta olmak üzere memurları ve acenteleri, tecrübelerinden faydalanılması mülahazasıyla iltihak ettikleri yeni şirkette istihdam edildiler. Osmanlı Milli Umum Sigorta Şirketi, şimdiye kadar idare binası olarak Osmanlı İtibari Milli Bankasının binasını kullanırken, iltihak akabinde Osmanlı Umum Sigorta Şirketi'nin daha önce kullandığı Galata'daki Voyvoda caddesi 27-35 numaralı Sigorta Hanı'na taşındılar.²⁷

Böylece 1893'te resmi açılışı yapılarak sigorta sektöründe hizmet vermeye başlayan ve bir süre sonra hayat sigortası işlemlerini de icra eden Osmanlı Umum Sigorta Şirketi, artık sektörden tamamen çekildi. Bütün çalışanlarıyla beraber Osmanlı Milli Umum Sigorta Şirketi'ne katılmış oldu. Güçlenen yeni şirketin faaliyet alanının daha da genişleyeceği beklenirken, aksi yönde bir gelişme yaşandı ve bir süre sonra Osmanlı Milli Umum Sigorta Şirketi bu defa İstanbul Umum Sigorta Şirketi'ne dönüştüğünü ilan etti.

3-Osmanlı Milli Umum Sigorta Şirketi'nin Tasfiyesi ve İstanbul Umum Sigorta Şirketine Katılımı

21 Ocak 1918 tarihli padişah V. Mehmed Reşad, sadrazam vekili ve Bahriye Nazırı Enver Paşa ve diğer kabine üyelerinin imzası bulunan irade-i seniyye ile İstanbul'da kurulmuş olan Osmanlı Milli Umum Sigorta Şirketi, iç tüzüğünde kendisine 99 yıl faaliyet müddeti ön görmüştü. ²⁸ Ancak bu öngörü iki yıl sürebildi. Şirketin hissedarlar genel kurulu 11 Mayıs 1920 tarihli toplantıda çok radikal bir karara imza attı.

²¹ Sabah Gazetesi, Tarih: 28 Mart 1334/1918, No 10188, , s.2.

²² Osmanlı Umum Sigorta Şirketi'nin iç tüzüğünün 51.maddesi şöyleydi: "meclis-i idare her ne vakit ve her nesebeple olursa olsun heyet-i umumiyyeyi ictimaya davet ile şirketin müddetinin temdidini veya feshi ile ka'ı muamelatını veyahut sair bir şirketle birleşmesini teklif edebilir. Şu kadar ki, temdid-i müddet ile şirketin sair şirket ile birleşmesi maddeleri hükümet-i seniyyenin ruhsatına mütevakıftır." Bkz. "Osmanlı Sigorta Şirketi Umumiyesi Nizamnamesi", 5 Zilkade 1309/ 19 Mayıs 1308, *Düstur*, I. Tertip, Cilt 6, Ankara 1939, ss.1210-1221.

²³ Sabah Gazetesi, Tarih: 7 Nisan 1334/1918, No 10198, s.2.

²⁴ Sabah Gazetesi, Tarih: 7 Mayıs 1334/1918, No 10228, s.2.

²⁵ Osmanlı Sigorta Şirket-i Umûmiyesi Tasfiye Memurları tarafından Atı Gazetesi'nde yayımlanan haber şu şekildeydi: "Efendim, 4 Mayıs 1334-1918 tarihinde in'ikâd etmiş olan Osmanlı Sigorta Şirket-i Umûmiyesi hissedârân hey'et-i umûmiye-i fevâ'l-âdesince ittihâz olunan mukarrerâta ve Osmanlı Milli Umûm Sigorta Şirketiyle akd ve teâti olunan mukavelenâme ahkâmına tevfiikân Osmanlı Sigorta Şirket-i Umûmiyesinin mevcûdât ve matlûbât ve düyûnu tarafımızdan Osmanlı Milli Umûm Sigorta Şirketine devredilmiş olduğundan şirket-i mezkûre, der-dest tasfiye olan Osmanlı Sigorta Şirket-i Umûmiyesinin kâfe-i hukuk ve taahhüdâtını der-ühde etmiş olduğunu arz ve bi'l-vesile te'yîd-i ihtirâmât eyleriz." Bkz. Atı Gazetesi, Tarih: 5 Mayıs 1334/1918, No: 125, s.4.

²⁶ BOA. A.DVN. MKL. Nr. 68/3, (9 Şubat 1918).

²⁷ Sabah Gazetesi, Tarih: 7 Mayıs 1334/1918, No 10228 s.2.

²⁸ BOA. İ.DUİT, Nr. 121/47, v1, (21 Ocak 1918).

Şirket unvanını tanımlayan tüzüğün ikinci maddesinde değişikliğe gidildi²⁹ ve şirketin adının bundan böyle *İstanbul Umum Sigorta Şirketi* [Société D'assurances Générales De Constantinople] olmasına karar verildi.³⁰ Diğer birkaç maddeyle birlikte yapılan bu değişiklik, 25 Ağustos 1920'de Sultan Vahdeddin ve Meclisi Vükela imzalı irade-i seniyye ile onaylandı.³¹ Böylece ilk yerli sigorta şirketini bünyesine katarak kendini geliştiren Osmanlı Milli Umum Sigorta Şirketi artık İstanbul Umum Sigorta Şirketi olarak varlığını sürdürmeye başladı.

Bu değişim şüphesiz devrin siyasi atmosferinin etkisiyle gerçekleşti. Şirketin sigorta işlemlerine başladığı 1918 senesinde cihan harbi Osmanlı aleyhine sona ermişti. İttihat ve Terakki Partisi'nin son hükümeti 8 Kasım 1918'de istifasını sundu. 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalandı ve mütareke dönemi başladı. Ülkenin işgal edileceği anlaşılınca Milli İktisat politikasının müessisi ittihatçılar 1-2 Kasım 1918 gecesi ülkeyi terk ettiler. İki yılda İstanbul'da sık sık hükümet değişikliği oldu. Şirketin iki yıllık faaliyeti, bu değişikliğin tesirinde kaldı. İttihatçıların başlattığı milli iktisat siyaseti bu dönemde rafa kaldırıldı. İtilaf devletlerinin etkisindeki İstanbul hükümetleri söz konusu politikayı terk etti. Bu nedenle söz konusu sigorta şirketi, faaliyetlerini sürdüremedi ve tasfiye sürecine girdi.

Osmanlı Milli Umum Sigorta şirketi Ocak 1918'de kurulduğunda iç tüzüğünün 11. Maddesinde idare meclisi reisi ve üyelerinin en az yarısının Osmanlı tebaasından olacağını beyan etmişti. Mütareke sonrası İttihatçıların ülke dışına çıkışı akabinde bu politikada bir değişim yaşandı. Bu sırada 1920'de şirket unvan değişikliğine giderken idare meclisi reisi ve üyelerinin durumunu düzenleyen on birinci madde değiştirildi. Yeni dönemde bu şart kaldırıldı ve herhangi bir sıfat belirtilmeksizin on beş azadan ibaret bir idare meclisi yapısı ön görüldü.³² Böylece mütareke hükümetleri, İttihatçı politikanın izlerini silmeye çalıştı. Ancak bu durum fazla sürmedi. Milli mücadelenin kazanılması ve yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşu sonrasında, daha önce takip edilen politikaya yeniden dönüldü.

Tabelasını İstanbul Umum Sigorta Şirketi şeklinde değiştiren şirketin faaliyet alanı yangın ve reasürans olarak belirlendi. Ancak 1922'de hayat sigortası, 1923'te nakliyat, 1925'te ise kaza sigortaları yapmaya başladı. 1926'da sermayesini 550.000 TL'ye yükseltti. Türkiye dışında Yunanistan'da şubeler açtı.³³

B-Cumhuriyet Devrinde Şirketin Durumu

İstanbul Umum Sigorta Şirketi kurulduğunda iç tüzüğü 25 Ağustos 1920'de İstanbul hükümeti tarafından onaylanmıştı. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanı ile beraber bütün şirketleri ilgilendiren yeni bir durum ortaya çıktı. Alınan karar gereği Osmanlı döneminde tesis edilmiş olan müesseselerin tümü yeniden gözden geçirildi. İstanbul hükümeti tarafından onaylanmış olan evrakların geçerli sayılmaları, icra vekilleri heyetinin onayına bağlandı. Bu karar İstanbul Umum Sigorta Şirketi'ni de etkiledi. Çünkü bünyesine kattığı Osmanlı Milli Umum Sigorta Şirketi, bu birleşmeyi İstanbul hükümetince onaylanmış olan tüzük değişikliğiyle yapmıştı. İçtüzüğün değiştirilen 2, 11, 19, 20, 22, 23 ve 28. Maddelerinin onay tarihi 16 Mart 1336 [16 Mart 1920] tarihinden sonra olduğundan, icra vekilleri heyeti bunu keen-lemyekün yani yok hükmünde saydı. İstanbul vilayetinin ticaret idaresi, yapılan bu değişikliğin yeniden tasdikini talep edince mesele yeniden görüşüldü. İlgili birimlerde yapılan incelemede küçük bazı değişiklikler yapıldı.³⁴ Ardından 20 Mart 1925'te reis-i cumhur Gazi Mustafa Kemal ve icra vekilleri heyeti tarafından imzalanan bir kararname ile şirket iç tüzük değişikliği onaylandı.³⁵

Şirketin adının değiştirilmiş olduğu ikinci madde kabul edildi. Ancak Osmanlı devleti ibaresi çıkarılarak "*tabiyet itibariyle bi'l-cümle muamelat hakkında Türkiye Cumhuriyeti'nin kavanin ve nizamât-ı hazıra ve müstakilesi tatbik edilecektir*" şeklinde değişiklik yapıldı. Böylece Osmanlı Milli Umum Sigorta şirketinin daha önce İstanbul Umum Sigorta Şirketi şeklinde değiştirilen unvanı, Türkiye Cumhuriyeti tarafından da onaylanmış oldu.³⁶ Bu durumda şirket yeni dönemde aynı adla faaliyetlerini yürütme hakkı kazandı. Diğer

²⁹ İlgili madde şu şekildeydi: Şirketin Unvanı: "İstanbul Umum Sigorta Şirketi" olacak ve tabiyeti itibariyle bilcümle muamelatı hakkında Devlet-i Osmaniyye'nin kavânin ve nizamât-ı hazıra ve mustakilesi tatbik edilecektir. Bkz. BOA. ŞD. Nr.1271/31.

³⁰ BOA. ŞD. Nr. 1271/31, (3 Temmuz 1920); Peyam-ı Sabah Gazetesi, Tarih: 27 Eylül 1920, No 653 s.3.

³¹ Y.b.(1926), s.2.

³² Osmanlı Milli Umum Sigorta Şirketinin 11. Maddesi için bkz. BOA. ŞD. Nr. 1260-28, BOA. İ.DUİT, Nr. 121/47; İstanbul Umum Sigorta Şirketi Nizamnamesinin 11. Maddesi için bkz. BOA. İ.DUİT, Nr. 121/46, s.4.

³³ H. Cemal Ererdi (1998), *Sigortacılığımızın Tarihi*, İstanbul: Commercial Union, s.72.

³⁴ " Osmanlı Milli Umûm sigorta şirketi nizâm-nâme-i dâhilisinin 2, 11, 19, 20, 22, 23, 28.ci maddelerinin ta'dilini milğa İstanbul hükümetince müsâ'ade edilmiş ise de mu'âmelâtın tasdîki 16 Mart [13]36 tarihinden sonra olmak i'tibariyle ke-enlemyekün bulunduğundan ta'dilât-ı mezbûrenin yeniden tasdîki İstanbul vilâyeti ticâret idâresinden bildirilmekte ..." Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA). Fon no: 301811, Kutu no:8, Dosya no: 44, Sıra no: 18, 9 Mart 1924.

³⁵ Osmanlı milli umum sigorta şirketi nizamname-i dâhilisinin ta'dili ticaret vekalet-i celilesinin 1 Kanun-ı sani sene [1]341 tarih ve 8971 ticaret müdüriyeti numrolu tezkeresiyle teklif eylemiş ve keyfiyet icra vekilleri heyetinin 20.01.1341 tarihli icramında lede'l-tezekkür mezkûr şirket nizamname-i dahilisinin ikinci, on sekizinci, on birinci, yirminci, yirmi ikinci, yirmi sekizinci, maddelerinin balâda muharrer olduğu şekilde ta'dili ve ber-vech-i muharrer mevâd-ı mezkûr nizamnameye tezyîdi kabul eylemiştir. 20/01/[1]341. Bkz. BCA, Fon no: 301811, Kutu no:12, Dosya no: 70, Sıra no: 17, 20 Mart 1925.

³⁶ Bu dönemde isimleri benzer birçok yeni şirket kuruldu. Örneğin İstanbul Umum Sigorta Şirketi faaliyette olduğu dönemde, yine merkezi İstanbul olmak üzere dava vekillerinden Ali Galip Bey ve Ahmed Selahaddin Beyler tarafından 50 bin lira sermayeli olarak

maddeler, yeni hükümetin ekonomiyi Türkleştirme politikasına uygun çerçevede değiştirildi. Hükümet bu bağlamda birçok radikal değişime imza attı. Örneğin 1924'te hafta tatili Cuma gününe alındı. Şirketlerde eski rejimi çağrıştıran terimlerin kullanılmasını engelledi. Bank-ı Osmanî-i Şâhâne adıyla tesis edilen Osmanlı Bankası'nın adındaki "şahane" kelimesi çıkartıldı. Yazışmalarını Türkçe yapması ve istihdam edilenlerini bir kısmının Türklere oluşması istendi. 22 Nisan 1926'da ise "İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun" çıkarılarak çerçeve daha da genişletildi.³⁷

Şirket iç tüzüğü'nün 18. maddesinde yapılan değişiklikle yönetim kurulu üyelerinin en az yarısının Türkiye'de ikamet etmeleri zounlu tutuldu. On birinci maddeyle³⁸ altı kişiden on beş kişiye kadar üyesinin bulunabileceği yönetim kurulunun başkanının Türk olması ve başkan ve üyelerinin Türkiye'de ikamet etmeleri şartı getirildi. Müdür olabilmek için en az yüz hisse senedine sahip olma şart koşuldu. Şirketin Türkiye'de çalışan memurlarından herhangi biri görevden ayrıldığında yerine Türklerin getirilmesi, yabancı birinin istihdamı halindeyse durumun Ticaret bakanlığına bildirilmesi zorunlu tutuldu. Böylece yeni dönemin politikaları doğrultusunda Türkiye Cumhuriyeti, şirket üzerinde daha etkin hale geldi. Diğer maddelerde yapılan tadilatla şirket, doğrudan Ticaret Bakanlığı denetimi altına alındı. Tüzük dışı hareket etmesi engellendi. Böyle bir durumda ruhsatının iptali hükme bağlanarak kontrol ve denetim hakkı güçlendirildi.

Şirketin yeni yönetimi 9 Ocak 1926'da hissedarlarıyla olağanüstü ilk toplantısını yaptı. Yönetim kurulu raporu okundu ve yapılması gereken hususlar burada detaylıca ele alındı.³⁹ İstanbul dışında örgütlenmeye önem veren şirket, 1936'da Ali Tayyar Barn'ı Ankara acentesine tayin ederek burada yangın, nakliyat ve kaza sigortası işlemlerine başladı.⁴⁰ Uzun yıllar faaliyetini sürdürecektir olan İstanbul Umum Sigorta Şirketi'nin iç tüzüğü 1943'de, 1947'de, 1951'de ve 1953'te⁴¹ ihtiyaca göre yeniden şekillendirildi.

Sonuç

XIX. Yüzyılda ortaya çıkan fikir akımları, sadece toplumsal yapıyı, siyaseti değil aynı zamanda kurumları da biçimlendirmiştir. Muhtelif unsurları Osmanlı kimliğinde buluşturmayı öngören Osmanlılık politikası bu bağlamda önem arz etmektedir. Yaklaşık yarım asırda değişen kimlik algısını, ilk yerli sigorta şirketi nezdinde takibedebilmek mümkündür. İlk evrede kurulan müesseselerde "Osmanlı" adına yerverilmiş, ikincisinde "millî" kavramı öncelenmiş ve sonrasında yeni devletimizin adına izafeten "Türkiye" adı kullanılmıştır. Birinci evrede egemen anlayış, II. Meşrutiyet sonrası İttihat Terakki Partisinin iktisadi millilik politikasıdır. Makale içerisinde izah edildiği gibi bu politikada etnik yada dini ayrım gözetilmeksizin Osmanlı tabiyetindeki unsurların tamamı bütünü'nün parçası olarak kabul görmüştür. Kurulan sigorta şirketi Sultan II. Abdülhamid zamanında da benimsenen bu anlayış nedeniyle ilk yerli sigorta unvanını almıştı. İkinci evre "Osmanlı" ve "Türkiye" kimlikleri arasında adeta bir geçiş dönemidir. Bu esnada adında "millî" kelimesi bulunan birçok şirket kurulmuştur. İlk yerli sigortanın [Osmanlı Umum Sigorta Şirketi] bünyesine katıldığı yeni şirketin adı [Osmanlı Millî Umum Sigorta Şirketi] arasında sadece "millî" kelimesi vardı. Cumhuriyetin ilanı akabinde ise Türklerin iktisadi hayat üzerinde güç kazanmasına yönelik projeler geliştirildi. "Türkiye" adıyla başlayan birçok yeni şirket bu dönemde faaliyete başladı. Netice itibarıyla şirketin kurumsal tarihi, kozmopolit imparatorluk yapısından ulus devlete geçişin ipuçlarını vermektedir.

KAYNAKÇA

A-Arşiv Vesikaları

1-Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Babiali Evrak Odası Divan Kalemi Mukavelenamerler (BOA. A.DVN. MKL), Nr. 68/3.

Bâb-ı âli Evrak Odası, (BEO), Nr. 248/18536.

Cevdet İktisat (C.İKTS), Nr. 5/224.

Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Beşinci Şube (EUM, 5.ŞB), Nr. 60/26.

İrade Dosya Usulü (İ.DUİT), Nr. 121/46, 121/47, 123/13.

İrade Ticaret ve Nafta (İ.TNF), Nr. 21/18,

İrade Husûsi (İ.HUS), Nr. 14/41,

Meclis-i Vükelâ Mazbataları (MV), Nr. 249/8.

Şurâ-yı Devlet (ŞD), Nr. 1182/18, 1260/28, 1264/28, 1271/31.

İstanbul Sigorta Şirketi adıyla bir şirket kurulmuştu. Aradaki tek fark, ilkinin adında "umum" kelimesinin bulunmasıydı. Bkz. BOA. ŞD. Nr. 1264/28, (26 Ağustos 1918); BOA. İ.DUİT, Nr. 123/13, v1, (12 Ekim 1919).

³⁷ Koraltürk (2011), *Erken Cumhuriyet Döneminde Ekonominin Türkleştirilmesi*, s.173-175.

³⁸ 11.madde: Şirketin umur ve mesalihi idaresi, heyet-i umumiye tarafına mensup ve altıdan on beşe kadar azadan mürekkep bir meclis-i idareye ihale olunmuştur. Meclis-i idare reisi Türk olacak ve reisten başka on dört kadar intihabı caiz olan meclis-i idare azasının Türkiye'de mukim olanların la-akl nısfı Türk tabiiyetini hâiz olacaktır. Meclis-i idare azaları meclis-i idare tarafından bu husus hakkında karar verilmedikçe İstanbul'da bulunan diğer mükerrer sigorta ve resurans şirketlerinde hiçbir memuriyet kabul edemezler.

³⁹ İlgili Osmanlıca rapor için bkz. Yb, *İstanbul Umum Sigorta Şirketi*, İstanbul 1926.

⁴⁰ Resmi Gazete, Tarih: 17 T.evvel 1936, No 3437, s.7224.

⁴¹ BCA, Fon no: 30180102, kutu no: 101, Dosya no:8, Sıra no: 13; BCA, Fon no: 30180102, kutu no: 114, Dosya no:40, Sıra no: 1; BCA, Fon no: 30180102, kutu no: 126, Dosya no:18, Sıra no: 9; BCA, Fon no: 301801, kutu no: 133, Dosya no:76, Sıra no: 13.

Yıldız Sadâret Hususî Maruzat Evrakı (Y.A.HUS), Nr. 278/175,

Sadâret Resmî Maruzâtı (Y. A.RES), Nr. 121/50, 123/124.

2-Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, Fon no: 301801, kutu no: 133, Dosya no:76, Sıra no: 13; BCA, Fon no: 30180102, kutu no: 101, Dosya no:8, Sıra no: 13; BCA, Fon no: 30180102, kutu no: 114, Dosya no:40, Sıra no: 1; BCA, Fon no: 30180102, kutu no: 126, Dosya no:18, Sıra no: 9; BCA, Fon no: 301811, Kutu no:12, Dosya no: 70, Sıra no: 17; BCA, Fon no: 301811, Kutu no:8, Dosya no: 44, Sıra no: 18.

B-Sürelî Yayınlar

Ati Gazetesi, Tarih: 5 Mayıs 1334/1918, No 125.

İkdam Gazetesi, Tarih: 16 Mayıs 1335/1919, No 7998.

Peyam-ı Sabah Gazetesi, Tarih: 27 Eylül 1920, No 653.

Sabah Gazetesi, Tarih: 7 Mayıs 1334/1918, No 10228; 28 Mart 1334/1918, No 10188; 7 Nisan 1334/1918, No 10198; 7 Mayıs 1334/1918, No 10228.

Resmî Gazete, Tarih: 17 T.evvel 1936, No 3437.

Tanin Gazetesi, Tarih: 8 Temmuz 1334-1918, No 3441; 20 Temmuz 1334-918, No 3451.

Tercümân-ı Hakikat Gazetesi, Tarih: 27 Muharrem 1311/10 Ağustos 1893, No 4537.

4-Kitap ve Makaleler

Ahmed Reşid (1312). *Hukuk-ı Ticaret*, İstanbul: Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi Matbaası.

AKYILDIZ, Ali (2005). *Anka'nın Sonbaharı Osmanlı'da İktisadî Modernleşme ve Uluslararası Sermaye*, İstanbul: İletişim Yayınları.

AVCI, Mustafa (2002). "Sigortanın Osmanlı Hukukuna Girişi", *Türkler*, cilt 14, ss.436-445.

BARDAKOĞLU, Ali (2013). "Hukuki ve Ticari Hayat", *Diyanet İlmihali*, cilt II, ss.451-458.

ERERDİ, H. Cemal (1998). *Sigortacılığımızın Tarihi*, İstanbul: Commercial Union Yayınları.

KAMİLÇELEBİ, Hatime (2012). "Osmanlı Devleti'nde Sigortacılığa Dini Yaklaşım", *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt 4, No 1, ss.105-115.

KORALTÜRK, Murat (2011). *Erken Cumhuriyet Döneminde Ekonominin Türkleştirilmesi*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Mehmed Zühdi (1926), *Sigorta İktisadî, Tekniği ve Tatbikatı*, İstanbul: Evkâf-ı İslamiye Matbaası.

Nazaret Haçaryan (1332), *Sigortalardan Memâlik-i Osmaniye'deki Hâl-i Sabıkı ve Hazırı*, İstanbul: Bahriye Matbaası.

Nihad Serkiz (1926), *Sigorta Muhasebesi, Harik, Nakliyat, Hayat*, İstanbul: Matbaa-ı Osmaniye.

OKTAR, Suat; VARLI Arzu (2009). "İttihat ve Terakki Döneminin Ulusal Bankası: Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası", *Marmara Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*, cilt XXVII, sayı 2, ss.1-20.

Osman Nuri (1330), *Mecelle-i Umûr-ı Belediye*, Cilt III, İstanbul: Dersaadet Matbaası.

Y.b. (1332). *Osmanlı İtibari Milli Bankası Nizamname-i Esası*, İstanbul: Matbaa-ı Amire.

Y.b. (1939). "Osmanlı Sigorta Şirketi Umumiyesi Nizamnamesi", *Düstur*, I. Tertip, Cilt 6, Ankara.

VEHBE, Tefik Ali (1973). "Çağdaş Hukukta ve İslam Hukukunda Sigorta", çev. Servet Armağan, *Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, sayı 10, ss.85-101.

TOPRAK, Zafer (2012). *Türkiye'de Milli İktisat 1908-1918*, İstanbul: Doğan Kitap.

CHAIM, Vardit Rispler (1991). "Insurance and Semi-Insurance Transactions in Islamic History Until the 19th Century", *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, Vol. 34, No. 3, pp.140-158.

Y.b.(1926). *İstanbul Umum Sigorta Şirketi*, İstanbul.